

DOSYA/DERLEME**YENİ DÖNEM KÜRT GÖÇMENLERİ:
KIRILGAN, İSYANKAR, YARATICI***Özgür Sevgi GÖRAL****Özet**

Bu yazı 90'ların zorunlu Kürt göçünün İstanbul metropoliten bölgesinde yarattığı gündelik deneyimlere bakmayı amaçlamaktadır. Bu göçün çok çeşitli politik sebeplerinin, göçmenlerin kentsel deneyimlerini şekillendirmekteki öneminin altı çizilmektedir. Devletin bu göçmenlere karşı umursamazlıkla düşmanlık arasında değişen tavrı, zorunlu göç literatürüne de dayanarak analiz edilmektedir. Göçmenlerin kentteki deneyimlerinin sadece "mağdurluk, yoksulluk, eksiklik" bağlamında değil aynı zamanda kente kattıkları ve birçok farklı deneyimden üreterek yarattıkları direniş alanı bağlamında da ele almak gerektiği iddia edilmektedir. Bu bağlamda Ayazma, Bezirganbahçe'de yürütülen saha araştırmasının ilk sonuçları ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Zorunlu göç, gecekondü, yoksulluk, hak ihlali ve direniş

The New Period Kurdish Migrants: The Fragile, The Rebellious and The Creative

Abstract

This article aims to approach everyday experiences created by forced Kurdish migration of the 90s in the context of Istanbul metropolitan area. The importance of numerous reasons of this migration is stressed for the formation of the urban experiences of these migrants. Furthermore, state's attitude from apathy to hostility vis-à-vis these migrants is analysed with the help of the literature on forced migration. Conceptualising these migrants solely within the theoretical framework of "subaltern, poverty, and deficiency" is defined as insufficient and it is argued that these migrants shall also be evaluated in the context of the resistance created by many different experiences. In this respect, the preliminary results of the fieldwork conducted at Bezirganbahçe and Ayazma are evaluated.

Key words: Force migration, squatter settlement, poverty, violation of right and resistance

**Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS), Centre d'études turques, ottomanes, balkaniques et centrasiatiques (CETOBaC) (Türkiye, Osmanlı, Balkan ve Orta Asya Çalışmaları Merkezi) doktora öğrencisi*

Türkiye'de metropollerde oluşan etnik gerilim, yeni yoksulluk ve dışlanma biçimleri, kentin sermaye birikiminin yeni ihtiyaçları doğrultusundaki dönüşümü ve 90'lı yılların Kürt göçü devletin çeşitli kurumları, belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve farklı siyasi hareketler nazarında giderek artan oranda ilgiye mazhar oluyor. Bu esasen oldukça geç kalmış bir ilgi. Zira STK'ların rakamlarına göre 1 ile 3 milyon arasında ve devlet rakamlarına göre yüz binlerce insan 1990'lı yıllarda zorunlu göçe maruz kaldılar. Özellikle 1991 ile 1996 arasında bölgede ordu güçleri ve PKK arasında yaşanan "düşük yoğunluklu çatışma", çok sayıda Kürt yurttaşımızın batıdaki metropollere zorunlu olarak göç etmesiyle sonuçlandı. Bu zorunlu göç deneyimi hem Güneydoğu Anadolu bölgesinin hem de göç alan kentlerin yapısını muazzam biçimde değiştirdi, dönüştürdü. Buna rağmen bu büyük değişiklik, sınırlı sayıda akademisyenin ve sivil toplum kuruluşunun çabaları dışında hak ettiği ilgiyi görmedi. Dolayısıyla son on yılda bu konulara yönelik ortaya çıkan ilgi bu açığı kapatabilme ihtimali nedeniyle önemli ve dikkat çekici.

Bu makale 90'lı yılların zorunlu Kürt göçü, İstanbul'un kentsel dönüşümü ve oluşan yeni dışlanma pratikleri üzerine bir düşünme çabası olarak kaleme alındı. Makale hem bu meselelerle ilgili genel bir takım analitik sorular sormaya, sonuçlar çıkarmaya çalışacak hem de bu soruları ve sonuçları İstanbul'un Ayazma mahallesi ve Bezirganbahçe toplu konutları örnekleri aracılığıyla sınamaya çalışacak. Ayazma mahallesi, İstanbul'da 2000'li yıllarla birlikte örneklerine giderek daha sık rastladığımız "kentsel dönüşüm alanı" ilan edilen bir gecekondu mahallesi. Büyük ölçüde Kürt nüfusun ikamet ettiği Ayazma Mahallesi 2004 yılında kentsel dönüşüm alanı ilan edildi, 2006 yılında gecekondu yıkımları başladı ve mahalle sakinlerinin bir bölümü farklı yollarla Bezirganbahçe TOKİ Konutları'na yerleştirildi. Dolayısıyla mahallenin sakinleri zorla yerinden edilme konusunda epeyce bir deneyime ve bilgiye sahip. Ayazma ve Bezirganbahçe'de doktora tezimle ilgili yürüttüğüm ve henüz başında olduğum saha çalışmasının ilk sonuçları sorularımın sınanmasına temel teşkil edecek. Mülakatlari gerçekleştirdiğim tüm mahalle sakinlerinin isimlerini

değiştirerek kullandığımı belirtmek isterim. Dolayısıyla bu makale bitmiş bir çalışmanın sonuçlarını paylaşmaktan çok literatür taramasının ve devam eden bir çalışmanın ilk bulgularından doğan sorulardan oluşacak.

1990'lı yılların Kürt göçünün bakiyesi

Türkiye'de 1984 ile 1999 yılları arasında, içinde ordu güçlerinin, korucuların ve emniyet birimlerinin olduğu Türkiye Cumhuriyeti güvenlik güçleri ile silahlı PKK birlikleri arasında ciddi bir çatışma ve savaş ortamı yaşandı. Tarihi 19. yüzyıla kadar giden Kürt sorununun 1984 yılı ile birlikte girdiği yeni dönem çoğunlukla "düşük yoğunluklu çatışma" olarak tanımlandı. Devlet katı bu dönemin farklı momentlerinde farklı stratejiler geliştirdi ve 90'larla birlikte Kürt yerleşim alanlarının boşaltılması "özel güvenlik stratejileri"nin temel unsurlarından biri oldu. Özellikle 1991 ile 1996 yılları arasında TSK özel timler kurarak, sınır ötesi operasyonlar gerçekleştirerek, gerillaya yardım ettiği tespit edilen köyleri boşaltarak yeni bir stratejiye geçti. Bu yeni strateji, 1993 yılından sonra dönemin genelkurmay başkanı Doğan Güreş ve başbakanı Tansu Çiller tarafından tasarlanan "alan hakimiyeti ve PKK'yı bölgede barındırmama" şeklinde ifade edilen yeni bir "toplu savaş konsepti"ne dayanıyordu. Bu yeni stratejiye göre en önemli görev, gerillanın lojistik desteğini kesmek; dolayısıyla "PKK destekçileri"nin ülkenin batısında yeniden iskan edilmesi stratejinin önemli bir parçasıydı (**Kavak, 2008**). İşte "köy boşaltmalar" ya da Kürt nüfusun zorunlu göçe tabi tutulması bu özgül tarihsel anda önem ve hız kazandı. Bu tarihsel anın siyasal bağlamının farkında olmak, zorunlu göçe maruz kalan Kürtlerin hem devlet nezdinde hem de toplumun geniş kesimleri nezdinde damgalanmasının ve kriminalize edilmesinin neden daha "kolay" olduğunu anlamak bakımından son derece önemli.

Zorunlu göçe maruz kalan nüfus, mülteciler ya da sığınmacılardan farklı olarak uluslararası bir sınırı geçmeksizin aynı ülke içinde yerinden edilmiş kişilerdir. Çoğunlukla da şiddet olayları, çatışma ya da iç savaş gibi son derece politik bir mesele yüzünden yerinden edilen bu insanlar devlet tarafından destek olunması gereken bir topluluk

olarak değil daha çok çatışmanın partizan bir tarafı ve "düşman" olarak görülürler (**Ayata ve Yüksekler, 2005**). 90'ların Kürt göçünde bu yaklaşımın dozu, tam da az önce tarif edilen tarihsel olarak özgül siyasal an nedeniyle oldukça yüksekti: Bu insanlar devlet nezdinde en iyi ihtimalle korucu olmayı kabul etmemiş hainler, en kötü ihtimalle de PKK destekçisi bölücüler olarak algılandı.

BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından 1998 yılında kabul edilen "Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler" in ikinci maddesine göre, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler "zorla ya da zorunda kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların, yaygın şiddet hareketlerinin, insan hakları ihlallerinin veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerin sonucu veya bunların etkilerinden kaçınmak için, uluslararası düzeyde kabul görmüş hiçbir devlet sınırını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişi ya da gruplardır" (**Ünalın, 2006**). Bu tanım yerinden edilen kişiler kavramının ilk akla gelenden daha geniş olduğunu ortaya koyar, bu tanıma göre örneğin; yaşananların etkisinden kaçınmak için evini terk edenler de yerinden edilmiş kişi statüsünde kabul ediliyor. Türkiye örneğinde muhakkak açık devlet şiddeti ya da insan hakkı ihlaliyle zorunlu göçe zorlanmış nüfusun ima ettiğinden çok daha geniş bir nüfus bu tanımın içine girer. Üstelik zorunlu göç deyince genel olarak akla gelen "yakılan ve boşaltılan köyler" imgesinin aksine 90'lı yılların Kürt göçü çok boyutlu, çok çeşitli ve çok farklı gerekçelerden oluşan nitelikteydi. Bazen bir köyün tamamı boşaltılmış, bazen kent merkezinde yaşayan bir aile tehditler yüzünden yaşadığı yeri terk etmiş, bazen koruculuk dayatılmış, bazen tek bir hane köyden çıkarılmış, bazen mera yasağı ve operasyon/çatışma ortamı yüzünden tarım ve hayvancılığın çökmesiyle insanlar yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalmışlar, bazen çatışmalar bahane edilerek köy ortadan kaldırılmış, bazen de can güvenliği olmadığı gerekçesiyle insanlar kendileri yaşadıkları yeri terk etmişler (**Göçder, 2008**). Dolayısıyla zorunlu olarak yerinden edilme sadece köylerle sınırlı olmadığı, ilçeleri ve kimi durumlarda kent merkezlerini de içine aldığı gibi, birbirinden çok farklı ve çeşitli nedenlerle gerçekleşebiliyor.

Bu önemli ve çarpıcı toplumsal mesele uzun bir süre sınırlı sayıda akademisyenin çalışması dışında hak ettiği ilgiyi görmedi. Bu akademik ilgisizlikte hem Kürt sorunu üzerine çalışma yapmanın kriminalize edilmesi ve bu çalışmalarla ilgili olarak uygulanan somut devlet şiddeti pratikleri önemli bir rol oynadı hem de "üniversitenin Türklüğü" önemli bir etken oldu (**Sarioğlu ve Ünlü, 2010**). Sınıfsal ilişkiler, emek politikaları, kentsel yoksulluk ve neo-liberal dönüşüm üzerine birçok çalışma yapılmasına rağmen, etnik aidiyet tüm bunların dışında/ötesinde şekleştirelmüş bir "kimlik" olarak algılandı ve sınıfsal ilişkilerle etnik aidiyetler arasındaki dinamik ilişkiler istisnai yaklaşımlar dışında genelde pek dikkat çekmedi. TOHAV, Göçder gibi kimi STK'ların yaptığı ve önemli bulgular içeren çalışmalar ise resmi kurumlar tarafından fazlasıyla "ideolojik" ya da "siyasal" bulunarak göz ardı edildi. Bu çalışmaların, zorunlu göçe maruz kalmış Kürtlerin taleplerini şu ya da bu biçimiyle dile getirmiş olabileceği gerçeği bu kisvenin altında gizlenerek zorunlu göç etrafındaki söylemsel alan daha da daraltıldı (**Güney, 2009**). Kullanılan dilin kendisi de teknokratik bir yöne doğru ilerledi: "Zorunlu göç" ve "yerinden edilme" terimine daha az rastlanırken, "yerinden olma" ya da "iç göç" gibi daha nötr olduğu kabul edilen terimlerin kullanımı arttı.

Bugün çok daha geniş bir akademik çevre tarafından ele alınan zorunlu Kürt göçü ise, çoğunlukla son derece teknokratça bir yaklaşımla ele alınıyor ve göçe yol açan özgül siyasal bağlamdan önemli istisnalar hariç, neredeyse hiç söz edilmiyor. Kürtlerin göç ettikleri kentlerde yaşadıkları sosyal sorunlara, yoksulluğa, kentsel yoksunluklara ve bunlarla başa çıkma stratejilerine odaklanan bir yaklaşım literatürde hakim gibi gözüküyor. Dolayısıyla yapılan çalışmalarda zorunlu göç öncesi, yerinden edilmeye nasıl maruz kalındığını görmekten çok, göçten sonra yaşanan sorun alanlarını görüyoruz. Sorunu depolitize ederek sadece büyük kentlerdeki bir yoksulluk ve "entegrasyon" sorunu olarak kalkınmacı dile hapsetmek ve teknokratça tarif etmek, 90'lı yılların Kürt göçünün spesifik özelliklerini, içerdiği yoğun şiddeti, özgül ihlal biçimlerini ve buna yol açan siyasal ve sosyal süreçleri görünmez kılıyor (**Üstündağ, 2004**).

Üstelik 90'lı yılların Kürt göçü meselesinde, "zorunlu göç" ile "zorunlu olmayan göç" ayrımının oldukça silikleştiğinden söz edebiliriz. Bunu söylemek, ilk bakışta, az önce ileri sürülen "zorunlu göçün özgül bağlamının altını çizmek" iddiasına ters gibi gözükebilir oysa burada amaç zorunlu göçün görünmezleştirilmesi ya da özgül bağlamının silikleştirilmesi değil. Şüphesiz, uzun süren tehditler; aileden birisinin faili meçhul cinayetlerde ya da açıkça devlet eliyle öldürülmesi, alınan tehditler nedeniyle kimi aile bireylerinin fiili olarak evlerinde kalamaz hale gelişi, korucu olmayı reddettikleri için maruz kaldıkları şiddet; köylerin tamamen ya da evlerin içindeki eşyalarla birlikte yakılması, çok kısa zamanda bazen sadece birkaç saat içinde göç etmeye zorlanmak gibi zorunlu göçe maruz kalanların yaşadığı spesifik şiddet biçimleri çok önemli ve bunları görünmezleştirmekten özellikle kaçınmak gerekir. Fakat 90'lı yıllarda göç eden Kürt nüfusun önemli bir bölümü aslında savaşın bölgeyi yaşanmaz hale getirmesinin, ekonomik faaliyetlerin neredeyse durma noktasına gelmesinin, sadece tarım ve hayvancılık değil ticari faaliyetlerin de büyük ölçüde tahrip olmasının, yapısallaşmış yüksek işsizlik oranlarının bir sonucu olarak şu ya da bu biçimiyle göç etmeye zorlandılar veya buna mahkum oldular. Dolayısıyla 90'lı yılların Kürt göçü, teknik olarak "zorunlu göç" tanımına uygun biçimiyle yaşansın ya da yaşanmasın esasen Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşanan savaşın bir sonucu olarak ortaya çıktı, bu insanlar çatışmalı ortamın bir sonucu olarak yerlerinden edildi. Dolayısıyla tanım olarak zorunlu Kürt göçüne dahil olmayan Kürt yurttaşların göçünün ne oranda "gönüllü" olduğu bence tartışmaya oldukça açık.

Kürt göçmenler Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde çoğunlukla Diyarbakır'a göç ederken, İstanbul, İzmir gibi metropollere ve Bursa, Mersin, Kocaeli, Adana gibi kentlere de yöneldiler. Bu göçmen grubu kendisinden daha önceki göç dalgalarını oluşturan gruplardan birçok açıdan ayrılıyordu: Göç ettikleri kentle aralarındaki ilişki son derece zayıftı; geldiği yere zorunlu bir şekilde "fırlatıldıkları" için patronaj ilişkilerinden yararlanmak konusunda güçsüz bir pozisyondaydılar; müthiş bir aciliyet duygusuyla ve süratle göç sürecine maruz kalmışlardı ve aşırı politize

olmuş bir göç süreci deneyiminden geçmişlerdi. İstanbul'a gelenler barınma sorununu olabilecek en ucuz şekilde halletmek için Tarlabası, Dolapdere, İkitelli, Küçükçekmece, Kanarya, Bağcılar, Esenler gibi mülkiyeti belirsiz eski kent içi konut alanlarına ya da periferideki yoksul gecekondu mahallelerine yöneldiler. "Kabaca bir tarih belirtmek gerekirse, 1980'ler sonrası, mülkiyeti belirsiz, karmaşık, çetrefil olan bu eski konut alanlarına, çoğu Doğu ve Güneydoğu kökenli kişiler, aileler, yine zorunlu göçler nedeniyle işgalci ya da kiracı olarak yerleşmişlerdir. İstanbul'a yönelen bu son iç göç dalgasıyla buralara sürüklenenler daha öncekilere oranla gerçekten sahipsizdir, mağdurdur, dağılmıştır, yaşam savaşı vermektedir ve bütün bunlardan ötürü geldiği yere (boşluğa) kültürel damgasını vuracak ne halleri ne de vakitleri vardır" (Yavuz, 2006).

Üstelik bu "halsiz vakitsiz" göçmen grubu devletten herhangi bir özel destek almadı ya da ayrımcılığa ve hak ihlaline uğramış bir topluluk olarak güçlendirilmeleri yönünde sosyal politikardan yararlanmadı. Devlet önce uzun bir süre bu konuyu görmezden geldi, sonra uluslararası kamuoyunun çabaları, bu eksende mücadele eden siyasal grupların yarattığı basınç ve artık sorunun görmezden gelinemeyecek bir boyuta ulaşmasıyla kimi hukuki düzenlemeler yapma yoluna gitti. Bu konuyla ilgili hukuki çerçeveyi esas olarak Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi (1994), 5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Tazmini Hakkında Kanun (2004), Yerinden Olmuş Kişiler Sorunu ile Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesine Yönelik Tedbirler / Hükümet Çerçeve Metni (2005) ve Van Eylem Planı (2006) oluşturuyor (Ünalın vd, 2006). Ancak bu çerçeve metinler de sivil toplum kuruluşları ve akademisyenler tarafından birkaç temel açıdan eleştiriliyor: "Yasal çerçevenin sorunun politik muhtevasını ıskaladığı belirtiliyor; zorunlu göçün aradan geçen 15 yıldan sonra artık sadece köyüne dönmek isteyip de dönemeyenlerin sorunu olmadığı, kentte yaşamak isteyenlerle birleşerek bir "kent sorunu"na dönüştüğü gerçeğinin es geçildiği ifade ediliyor; son olarak da bu mevzuatın göç eden insan grupları arasındaki farklı toplumsal grupların farklılaşan gereksinimlerini kaçırdığı" ileri sürülüyor (Demirler ve Eşsiz, 2008). Örneğin, bu

metinlerin Van Eylem Planı hariç hiçbirisinde toplumsal cinsiyet duyarlılığı yok, kadınlara ilişkin pozitif ayrımcılık ya da herhangi bir farklılaşma içeren politikalar üzerine metinlerde hiçbir şey göremiyoruz.

Bu makale ise, tüm bu ağır, şiddetli ve yoksun bırakan koşullara rağmen ve bu koşullarla birlikte 90'lı yılların Kürt göçmenlerinin kente kendi izlerini bıraktığını ve geldikleri yere kendi damgalarını vurduğunu ileri sürecek. 90'lı yılların Kürt göçmenleri İstanbul'da yas, kızgınlık, kayıp duygusu, öfke, direniş, uzlaşma ve isyandan oluşan bir kentsel alan oluşturdular. Bu alanın temelinde kayıp duygusu ve göçün yarattığı spesifik ihlaller, şiddet biçimleri ve ona verilen yanıtların karmaşık bütünü yer alıyor (**Üstündağ, 2004**). Bu alan tüm bu çelişkili deneyimlerden, devletle girdikleri ilişkilerden, kentte yarattıkları politik ve toplumsal ağların etkisinden, yoksulluk ve dışlanmaya karşı ürettikleri karmaşık ve çelişkili cevaplardan oluşuyor. Dolayısıyla Kürt göçmenlerin İstanbul ile olan ilişkileri sadece yoksulluk, yoksunluk, dışlanmadan oluşan bir "eksiklik" hikayesi değil; tüm bunlar ve üstüne sistematik ayrımcılık, gündelik ırkçılık ve ihlal deneyimleri olmakla birlikte esasen bir "fazlalık" hikayesidir. Kürt göçmenler kentsel alana bedenleriyle, sesleriyle, direnişleriyle, uzlaşmalarıyla, korkularıyla, itirazlarıyla, öfkeleriyle, dilleriyle müdahale ediyorlar ve bu müdahale kentsel alanda yeni imkan ve gerilim alanları yaratıyor. Şimdi buna Ayazma Mahallesi ve Bezirganbahçe TOKİ Toplu Konutları vesilesiyle biraz daha yakından bakalım.

Kentte kendine bir dünya kurmak

Ayazma İstanbul Küçükçekmece ilçe sınırları içinde bir mahalle, Tepeüstü ve Ayazma adındaki iki ayrı bölge olarak bilinen bu yer Ziya Gökalp Mahallesi'ne bağlı. Bu mahallenin hastanesi, sağlık ocağı, muhtarlığı, telefon kulübesi ve okulu yok. Ayazmalılar kendi imkanlarıyla inşa ettikleri küçük camilerinde görev yapan imam bile İstanbul Müftülüğü'ne bağlı olduğu halde müftülükten maaş alamamış (**Pérouse, 2008**). Muhtarın verdiği bilgiye göre yaklaşık 80.000 kişinin oturduğu Ziya Gökalp Mahallesi'nde Ayazmalılar 6000 kişilik bir nüfusu temsil ediyor ve bu mahallede oturanların yüzde kırkının muhtarlıkta kaydı yok. Mahalle

Başakşehir uydu kentinin, Halkalı Toplu Konutlarının, Olimpik Stadın, E5/Tem'in, Küçükçekmece Gölü'nün ve İkitelli Organize Sanayi Bölgesi'nin kıyısında bulunuyor.

Mahallenin kuruluş hikayesi, İstanbul'un birçok gecekondulu mahallesinin kuruluş hikayesine benziyor aslında. Ayazma ve Tepeüstü Mahallesi 80'li yılların başında Erzurumlular, Gümüşhaneliler ve Karadenizliler tarafından kuruldu. 90'lı yıllarda göç sonucu bölgeye gelen yoğun Kürt nüfusu nedeniyle Ayazma çoğunlukla Kürt göçmenlerin yaşadığı bir yer haline geliyor. Bu nüfus hem teknik olarak zorunlu göçe maruz kalmış olan hem de yaşadıkları bölgedeki iktisadi faaliyet neredeyse durduğu için evlerini terk etmek zorunda kalmış olanlardan oluşuyor. Ayazma 80 sonrası İstanbul'unun gecekondulu mahallelerinin tipik özelliklerini taşıyor: genellikle akrabalık/hısımlık ya da hemşerilik ilişkileriyle oluşturulmuş bir kentsel bölge, çoğunlukla düşük güvenceli ve enformel sektörde düzenli olmayan iş olanakları ve çevre bölgelerin, mahallelerin inşaat sektörü başta olmak üzere farklı sektörlerine ucuz emek arzı (**Keyder, 2006**). Ayazma hem tekstil ve sanayi bölgesine hem de TOKİ toplu konutlarına yakın olduğu için burada yaşayanlar, genelde hazır giyim ve inşaat sektörlerinde düşük ücretlerle, sendikası ve sigortasız, enformel koşullarda çalışıyorlar. Toplum Sağlığı Vakfı'nın (TOSAV) hazırladığı rapora göre, Ayazma'da yaşayanların %63'ünün sigortası yok, üç hane dışında hanelerin hiçbirinde belediye suyu mevcut değil ve su ihtiyacı mahalleye gelen tankerlerden bidonlara depolanan suyla gideriliyor (**TOSAV, 2002**). Mahalleye ilk taşındıklarında elektrik, su ve telefon bağlantısının olmadığını neredeyse her mahalleli anlattı. Tüm bu belediye hizmetlerinin mahalleye gelmesi için 2000'li yıllara kadar beklemek gerek. Yine mülakatlarda anlatıldığına göre, mahallenin ortasından küçük bir "nehir" akıyor; bu nehir Ayazma'nın yukarısındaki mahalle Tepebaşı'nın kanalizasyonunu ve civardaki atölye ve imalathanelerin kimyasal atıklarını taşıyor. Mahalle sakinlerinin düşük ve düzensiz gelire sahip olması, mahallenin sağlık imkanlarından yoksun olması ve çocuklar arasında görülen astım, solunum yolu enfeksiyonları, bronşit ve ishal vakalarının çokluğu nedeniyle TOSAV 1997 yılında çalışmalarını sürdürmek için Ayazma mahallesini seçiyor.

90'lı yılların Kürt göçü giderek daha açıkça dünya piyasalarının temel eğilimleriyle uyum içinde dönüşen bir kent olan İstanbul'da gerçekleşiyordu. İstanbul son otuz yılda geçirdiği muazzam değişimle, özellikle de dünya piyasasına eklenme hırsını ve iddiasını arttırdığı son on yıllık grafiğiyle "dünya kenti" olmanın temel eğilimleriyle uyumlu, önemli bir dönüşüm geçirdi. Bu dönüşüm, ister finans ve altın piyasaları, ister tekstil ve moda sektörü ya da inşaat ve emlak girişimleriyle açıklansın, İstanbul'un ekonomik etkisinin ve faaliyet alanının halihazırdaki coğrafyanın ve ulusal alanın ötesine, Orta Asya'dan Balkanlar'a ve Avrupa'ya açılan yeni ve ikinci bir halkaya ulaştığı, yani dünya piyasalarına daha güçlü biçimde eklendiği anlamına geldi (**Sarkis, 2009**). Kent neo-liberal kentsel eğilimlere ya da Brenner'in terimleriyle söylesen "derinleşen neo-liberalizmin piyasalaşma, ticarileşme, mutenalaşma ve mekansal ayrışma" yönündeki eğilimlerine uygun bir dönüşüm geçirdi (**Brenner, 2004**). Bu durum, İstanbul'un finans, emlak, danışmanlık gibi hizmet sektörüne ilişkin etkinliklerinin artması, kent merkezindeki bazı bölgelerin hızla mutenalaşması ile kentsel arazilerin metalaşma hızının artarak fiyatlarının hızla yükselmesi sonucunu doğurdu. Tüm bu dönüşüm, özellikle 2000 yılının sonlarından itibaren kentin varlıklı kesimlerinin yaşaması için yapılan güvenli siteler ve orta sınıflar için yapılan toplu konutlarla kentin meskun bölgelerinin Avrupa ve Asya'nın daha da dışına doğru taşması anlamına geldi (**Öktem, 2005**). Aynı zamanda özellikle arazi fiyatlarının hızla artması ve emlak fiyatlarının yükselmesiyle birlikte kentin birçok mahallesindeki alt gelir grubundan insanlar yer değiştirmek zorunda kaldı/bırakıldı. Bu sürecin önemli bir kısmı da kent merkezlerindeki "çöküntü alanlarında" ve kentin periferindeki gecekondu mahallelerinde "kentsel dönüşüm projeleri" protokolleri eliyle gerçekleştirildi.

Bu protokoller çoğunlukla yeni ve önemli bir projenin imzalanmasıyla gündeme geldi. Ayazmalıların söylediğine göre mahalleleri için kırıma, Atatürk Olimpiyat Stadı'nın inşasıyla başladı. Mahalle sakinlerinden Mehmet bunu şöyle ifade ediyor: "Şimdi önce stat inşa edilirken biraz korkmaya başladık, dedik burası çok değerlenir, bakalım ne olur diye. Sonra maçlar yapılmaya

başlanınca anladık durum pek de iyi değil, çünkü ne zaman maç olsa bizim elektriklerimizi keserlerdi. O gece maç var mı, Ayazma karanlıkta. Biz gecekondu mahallesiyiz ya, görüntüyü bozalım istemiyorlar." İstanbul'un Küçükçekmece ilçesine bağlı Ayazma ve Tepeüstü Mevkilerini içeren 144,6 hektarlık alan 13.06.2004 tarihinde TOKİ, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Küçükçekmece Belediyesi arasında imzalanan üçlü protokol ile kentsel dönüşüm alanı ilan edildi. Bölgenin yoksul bir gecekondu mahallesinin tipik sorunlarıyla baş başa kalmış olması, belediye tarafından "kentsel dönüşüm alanı" ilan edilmesinin gerekçesi olarak sunulur. Küçükçekmece Belediyesi'nin "Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi" başlığıyla, Ekim 2007'de yayımladığı kitapçığında "Neden Ayazma ve Tepeüstü?" sorusunun cevabı şöyle veriliyor: "Tamamen plansız gelişmiştir. Hazine arazisi üzerine yasadışı olarak yapılaşmıştır. Sosyal donatı ve altyapıdan yoksundur. Gelir seviyesi düşük bir çöküntü alanıdır. Olimpiyat Stadı'nın batı yakasında, TEM Otoyolu üzerinde yer almaktadır" (**Yeniay, 2007**). Belediye'ye göre tüm bu koşullar mahallenin "fiziksel dönüşüm"e tabi tutulması gerektiğini gösteriyordu. Bu dönüşüm de mahallenin yıkılması ve mahalle sakinlerinin "hak sahipliği" üzerinden 180 ay vadeli olarak TOKİ'ye borçlandırılarak Bezirganbahçe toplu konutlarına yerleştirilme projesi aracılığıyla gerçekleştirildi.

Alanda yaşayan kiracıları projeye dahil eden bir politika geliştirmeden hazırlanması, bu projenin en önemli yumuşak karnı olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında, proje kapsamında yeni oluşturulan fiziksel çevrenin mekansal nitelik ve yaşam çevresi bağlamında, olumlu olmayan fiziki koşullar içermesi; dönüşümle ortaya çıkan rantın paylaşımında toplumsal adalet ve yerel ekonomik kalkınma kriterlerinin nasıl dikkate alınacağına; boşaltılan alanın nasıl değerlendirileceğine ilişkin neredeyse hiçbir bilgi verilmemesi gibi başka faktörler de eklenebilir şüphesiz. Ancak proje hayata geçirilmeye başlandığından beri, kiracıların, özellikle yoksul bir mahalle olan Ayazma'nın son derece düşük gelirli kiracılarının nasıl barınacakları temel bir tartışma meselesi oldu. Küçükçekmece belediye başkanı Aziz Yeniay'ın herkes için ayrı çözümler geliştireceğini

söylenmesine rağmen, kiracılar için bir çözüm geliştirilmedi. Bunun üzerine mahallelinin en zor durumda olan kiracıları yıkımlara itiraz etmeye ve kendi demokratik katılımlarının sağlanmasını istemeye başlayınca mahalle sakinlerinin Kürtlüğü farklı kamu otoriteleri tarafından belirgin bir şekilde vurgulanmaya başladı. Kimi emniyet yetkililerinin diliyle bu bölge "politik çeteler, teröristler ve suç örgütleri tarafından ele geçirilmiş durumdadır ve polis girememektedir" (Perrier, 2007).

Çoğunlukla kiracılardan oluşan mahallelinin bir bölümü kentsel dönüşüm projesine karşı harekete geçmeye başlayınca devlet bu mahallede Kürtlerin yaşadığını yeniden hatırlıyor. Bu noktada, "devlet" derken yekpare ve kadiri mutlak bir bütünlükten bahsetmediğimi belirtmek isterim. Birbirinden farklı, kimi zaman da çelişkili kurumlar ve aktörlerden oluşan "devlet", belirli bir sona doğru teleolojik olarak ilerleyen ve attığı her adımı bu büyük plan doğrultusunda tasarlayan bir mükemmel birim değil. Aksine, bir takım ana eğilimleri olmakla birlikte çok çeşitli kurum, aktör ve yapıdan oluşan, birbiriyle çelişkili pratikleri ve retorikleri bir arada kullanabilen, kendisini sadece yüksek siyaset kertesinde değil belirli ajanları ve temsilcileri aracılığıyla gündelik hayatın içinde de pratik olarak var eden çok katmanlı ve çok boyutlu bir ilişkiler bütünü. Son otuz yıllık sosyal bilimler literatüründe "küreselleşme" süreciyle birlikte devletin en hafif biçimiyle artık çok zayıfladığı, en ileri biçimiyle de ortadan kalktığı dahi iddia edildi. Oysa belli ki devlet farklı bir kertede ve belki daha esnek ve kolay adapte olabilen bir formda, küreselleşme, metalaşma ve ticarileşme süreçleriyle ilişkilendirilerek, onları belirleyerek ve onlar tarafından belirlenerek varlığını devam ettiriyor (Harvey, 2006). Devlet üzerine gerçekleştirilen son dönem antropolojik çalışmalarının bize gösterdiği ise devletin eksikliğinden ya da aşınmasından çok devlet rolü gören aktörlerinin sayısının artışı ve hatta aşırı fazlalığından söz edebiliriz. Devletin merkezi ve yerel düzeydeki farklı aktörleri, devletle işbirliği içindeki STK temsilcileri, sosyal politika ve hizmetler alanındaki kamu görevlileri, güvenlik güçleri hepsi birden devlet iktidarını temsil etmek iddiasıyla kendilerini var ediyorlar (Aretxaga, 2003). Üstelik politikanın merkezinde değil ama "marjında" ve

yerel düzeyde, devlet aygıtı ve onun iktidarı neredeyse bedensel bir biçimde, yurttaşların derilerinin içinde, iyi tanınan yerel memurlar aracılığıyla ve gündelik hayatın içindeki farklı pratikleriyle yurttaşlar tarafından deneyimleniyor (Das, 2003).

Dolayısıyla belki sadece Ayazma Mahallesi için değil ama İstanbul'un 90'ların Kürt göçüyle şekillenmiş Yenibosna, İkitelli, Esenler, Halkalı gibi bölgeleri için de söyleyebileceğimiz bir iddia var: Devlet merkezi olarak unuttuğu ya da görmezden geldiği Kürt yurttaşlarını yaşadıkları mahallelere kamu hizmeti vermeyerek, sosyal yardım mekanizmalarından yararlanmalarına engel olarak, ayrımcı pratiklere maruz bırakarak, yani eşit yurttaş muamelesi yapmayarak, kendisine başvurduğu yerde de işlerini zorlaştırarak aktif bir biçimde "hatırlıyor". Yaptığım birçok görüşmede mahallelilerin hissettiği ve anlattığı şey büyük bir kızgınlıktı. Ayla bunu şöyle ortaya koydu: "Şimdi biz Kürt'üz ya, göç etmiş gelmişiz ya İstanbul'a, zaten bir günden bir güne destek görmedik ya. Ne desteği köstek görmüşüz. Hiçbir yardım alamıyorduk biz kaymakamlıktan, o kadar fakir aile var, Ayazmalı mısın, ha tamam o zaman. Anlıyorduk tabi biz yardımı unut diye, öyle demek istiyor yani, kod olmuş artık. Zaten o, kaymakam, yıkımlardan sonra buraya gelince, kaymakam bize demiş 'Siz niye geldiniz buraya, kalsaydınız ya kendi memleketinizde' diye. Ben de dedim 'Orda da oturtmadınız bizi, burada da oturtmuyorsunuz'. Sanki biz mecbur kalmadık gelmeye".²

Bu kızgınlık ve kendi kaderine terk edilmişlik duygusu, sadece Ayazmalılarda değil 90'lı yıllarda göç eden Kürtlerin pek çoğunda olan bir duygu. Devlet görevlilerini görmek, yaşadıkları somut pratiklerin sonucu olarak onlarda herhangi bir güvence duygusu yaratmak bir yana daha çok tedirginlik yaratıyor. Kanarya mahallesinde H. E. bunu çocuklarının neler hissettiğini anlatırken şöyle ifade ediyor: "Yani böyle aşırı bir korku, panik. Polisten çekinmeler. Zabita görse korkuyorlardı yani. Yani devlet sıfatı olan her ne varsa..." (Göçder, 2008). Bunun sebebi sadece İstanbul'da yaşananlar değil şüphesiz, göçe neden olan olaylar boyunca da zaten yoğunlukla işkence, kötü muamele, dayak,

yakınlarına kötü muamele, gözaltı ve türlü çeşitli şiddet biçimlerine maruz kalmış olmaları.

Fakat tüm bu yaşananlara rağmen Kürt göçmenler kendi deneyimlerini sadece bir haksızlık ve eziyet öyküsü olarak anlamıyorlar ve öyle anlatmıyorlar. Ayazmalılarla devam edersek, başlarına gelen tüm haksızlıklara rağmen, hem göç öncesi ve süresince hem de göç sonrası yıkımlar süresince kendilerini bu sürece itiraz eden, direnen ve hakkını arayan politik özneler olarak konumlandırıyolar. Ayazma'nın gecekondulu yıkımları öyküsünden devam edersek, projenin hayata geçirilmesiyle gerçekleştirilen ilk yıkımdan sonra 246 kiracı aile için belediye hiçbir alternatif göstermedi ve kiracı ailelerin tamamı evlerinden atıldılar. Üstelik belediye yıkım öncesinde kiracılara bir yıl boyunca ayda 400 TL kira yardımı ve yakın çevrede inşaatı tamamlanan sosyal konutlardan ev satın almalarının sağlanacağı sözünü vermişti. Ancak, Küçükçekmece Belediyesi verdiği söz tutmadı. Bu kiracı ailelerden onsekizi, belediye kendilerini mağdur etmeyeceği yönündeki sözünü yerine getirinceye kadar mahalledeki evlerin yıkıntıları üzerine inşa ettikleri derme çatma barakalarda yaşamaya karar verdi. Aslında bu karar biraz da "zorunlu" olarak alınmıştı; zira bu on sekiz ailenin çoğunun, kendi ifadeleriyle "gerçekten gidecek yerleri yoktu". Bu ailelerin gördüğüm bütün üyeleri, ama en çok da kadınlar, "başka şansları kalmadığı için böyle yaptıklarını" ifade ediyorlar. Ayla'nın sözleri bunun en tipik örneği: "Ne yaptık da yıktılar evimizi anlayamadık. Faturalarımızı ödemişiz, hepsi var elimizde, başkan Yeniay söz vermiş, hiçbirinizi mağdur etmeyeceğiz diye, hepimiz koşa koşa gittik yazıldık listelerine, sonra ne gelen var giden. Kurallar yapılıyor, bizim adımızdan bahseden yok. En sonunda yıktılar evimizi başımıza. Hepimiz tertemiz insanlardık, devletle hiçbir husumetimiz de yoktu, herhangi bir tepkimiz de olmadı, tertemiz bir sayfamız da var, yine de biz kendimizi kurtaramadık. Kentsel dönüşüm dediler, yıktılar". Tertemiz sayfa ifadesi, bu ya da başka bir biçimiyle görüşmelerin çoğunda geçti, belli ki kriminalize edici devlet diline karşı kendisinin meşruiyetini ortaya koyan söylemsel bir strateji olarak iş görüyor.

Barakalarda yaşayan kiracı aileler, uzun bir süre yeni yıkımlar ve zorlu hayat koşullarıyla mücadele

ediyor. 30 Kasım 2007'de sabaha karşı yapılan ikinci bir yıkımla bu kiracı ailelerin oturdukları barakalar da yıkılıyor. Aileler bu kez, kent örgütlerinin, mahalle derneklerinin ve meslek odalarının da desteğiyle yıkıntılar üzerine çadırlar kuruyor. 13 Kasım 2008'de üçüncü kez, çadırlar yıkılıyor. Çadır günlerinin, özellikle kadınların hayatlarında farklı anlamları var. Bir yandan çok zorluk çektiklerini anlatıyorlar ama bir yandan da çadırlarda bile kendilerine bir hayat kurabildikleri için çok gururlular. En çok tekrar eden tema, temizlik-pislik teması; konuştuğum tüm kadınlar çadırlarda yaşamalarına rağmen tertemiz bir ortam sağladıklarını, bazen biraz da fazla vurgulu bir şekilde anlatıyorlar. Yine Ayla'nın sözcükleriyle anlatalım: "Benim çocuklarım babasının yanında bir yerlere gittiklerinde, o yıkımlar zamanı çok gidiyorlardı, millet şaşırıp kalıyormuş bu ne temizlik bu ne tertip diye. Hani çadırda kalınca insan bir pislik bekliyor ya, bizim durumumuz hiç öyle değildi. Mis gibi pırıl pırıldı hem çadırımızın içi hem de benim çocuklarımın üstü başı"³. Burada iki türlü anlatıyla Ayazmalılar kendilerini sadece "mağdur" olarak konumlandırmaktan kurtarıyorlar, birincisi çadırlarda kaldıkları ve büyük zorluklar çektikleri zamanı gündelik hayatta başardıkları şeyleri öne çıkararak gündelik düzeyde kendilerini özne olarak konumlandırıyolar. Aynı zamanda "vatandaşlık/haklar" söylemini kurarak kendilerini makro düzeyde de eyleyen fail konumuna yerleştiriyorlar. Necdet bunu şöyle anlatıyor: "Biz baraka demedik, çadır demedik yaşadık oralarda. Kendimize bir dünya da kurduk yani. Mis gibi çadırlarımız, ne güzel şeyler yaptık içine onların. Bayağı güzel oldu. Hakkımızı da aradık yani, biz de bu cumhuriyetin bir vatandaşı değil miyiz dedik. Az mı ki bu?". Mehmet benzer bir öznellik hikayesini şöyle ifade etti: "Şöyle dedim ben, ben bu ülkenin vatandaşı değil miyim? Silin o zaman benim TC kimlik numaramı. Bu kadar hakkım, hukukum yoksa bu kadar insan gibi muamele görmeyeceksem sil kardeşim benim kaydımı. Ama silmiyorsan da ver hakkımı. Tanı yani beni de. Bunu dedim evet, istedim bunu."

Hakiki bir resim için

Ayazmalılar, 2009 Şubat ayında bir yıllık kira ücretleri ödenerek Küçükçekmece Belediyesi

tarafından Bezirganbahçe Toplu Konutları'na yerleştirildiler. Bir yılın sonunda da TOKİ konutlarında hak sahibi olacaklarına dair bir protokol imzaladılar. Bir yıl sonra Ayazmalı kiracıların yürüttüğü mücadele sonucunda 15.000 TL peşin ödeme yapmaları kaydıyla, kalan parayı da her ay taksitlendirilerek ödemek koşuluyla kendilerine Taşoluk Toplu Konutları'na yerleştirilecekleri söylendi. Bu para, son derece düşük gelirli bir grup olan Ayazmalı kiracılar için oldukça yüksek bir rakam, aslında 15.000 TL bugün orta sınıflar için dahi bir kerede ödemesi zor olan bir para. Bunun üzerine Ayazmalı kiracılar son derece zor durumda, yaşadıkları Bezirganbahçe Toplu Konutları'nda kendilerine yüksek gelen kira ücretleriyle baş başa kaldılar. İstenen peşinat o kadar yüksekti ki, haklarının "verilmiş" olmasının hiçbir anlamı kalmadı. Bir kısmı Bezirganbahçe'deki evinden çıkıp civardaki daha ucuz bir eve taşındı, bir kısmı orada kalmaya devam ediyor. Mayıs ayından beri her cumartesi saat 17.00'de Küçükçekmece Belediyesi'nin önündeki parka gidiyorlar, Pazar akşamı saat 17.00'ye kadar orada kalıyorlar ve durumlarını protesto ediyor, destek toplamak için mücadele ediyorlar. Üstelik eylemlerinin ikinci haftasında zabita saldırısına uğradılar, aralarından birisi hırpalandı ve dayak yedi. Bezirganbahçe'de kaldıkları süre boyunca toplu konutlarda maruz kaldıkları ciddi bir ayrımcılıkla mücadele ettiler. Çocuklarıyla onların çocuklarının oynamasını istemeyen "Kürt olmayan" anne babalar, neden orada olduklarını sorgulayan komşular ve onlarla içli dışlı olmamak için özen gösteren bir toplulukla birlikte Bezirganbahçe TOKİ Toplu Konutları'nda gündelik ırkçılık ve ayrımcılık pratiklerine maruz kaldılar. Aslında 90'ı yılların Kürt göçünün en önemli yanı ortak bir kentsel alanı kullanmaya, yüzeysel karşılaşmalara ve kentteki ortak pratiklere dayanan, aynı zamanda milliyetçilik ve ayrımcılık dilinden beslenen yeni türde bir ırkçılığın ortaya çıkması oldu (Saraçoğlu, 2010). Üstelik bu yeni pratikler sadece İstanbul'da değil zorunlu göçün yaşandığı bütün büyük kentlerde, o kentin özgül koşullarıyla farklılaşarak ama aynı iskelete sahip, hem devlet katında hem toplum katında yeni ayrımcılık biçimleri yarattı (Doğan ve Yılmaz, 2010). Bu biçimler hem birbirini etkileyerek hem de bazen

birbirine çelişerek, birbirini kolayca yansıtmayan ama muhakkak etkileyen bir karmaşık ve çelişkili gündelik milliyetçilik örüntüleri yarattı. Bu biçimlerin belki de en önemli yeni kent ve kentsel pratikler üzerinden yaratılan yeni ikiliklerin, negatif tarafının bazen açıkça ifade dilerek bazen de ima edilerek etnikleştirilmesi ve Kürt olarak tanımlanması oldu. "Cahil/eğitilmiş", "görgülü/görgüsüz", "çalışkan/tembel", "uyumlu/rahatsız edici" gibi yeni kentsel ikiliklerin negatif kutbu bazen adı verilerek Kürt ilan edildi bazen de ima edilerek ve örtük bir biçimde etnikleştirildi.

Bu eğilim Bezirganbahçe örneğinde de kendisini gösteriyor. Bezirganbahçe Toplu Konutları'nda yaşayan "Türk" ailelerle yapılan görüşmelerde bu aileler, açıkça Kürtlerle aynı konutlarda oturmak istemediklerini ifade ediyorlar. Onlara göre "Ayazma'dan gelenler vahşiler, eğitimsizler. Doğu'dan geliyorlar, Olimpik Stad'ın karşısında, açık havada ve etrafta başka hiçbir şey olmadan yaşadılar. Üzerlerinde hiçbir kontrol ya da otorite olmadan çok fazla kendi hallerine bırakıldılar. Bizim Tepeüstü'nde evimiz yanında polis karakolları vardı. Bizim en azından devlet görevlileriyle, polisle bir ilişkimiz vardı, Ayazma'dakiler hiç kimseyi görmeden yaşadılar. Buradan ayrılıp gitseler çok mutlu olurum, çok daha rahat yaşarım" (Bartu Candan ve Kolluoğlu, 2008). Çok benzer bir hikayeyi Zeytinburnu'nda yaşayan zorunlu göçe maruz kalmış H. E. anlatıyor: "Vallahi biz hala korkuyoruz. Bir tane komşu var burada. Diyelim, Kürtleri sevmiyor. Ben buraya geldim üç aydır gelmişim. Hiçbir selam bile vermedi. Demek ki hani bizi sevmiyor. Biz Kürt olduğumuz için sevmiyor bizi. (...) Daha üç dört gün önce bizim orada bir tane ev gördük. Böyle eve bakıyorduk. Bir tane Tatardı. Tatar da zaten Türklere beterdi. Biz dedik, ay bu ev boştur. Baktık, bu ev güzeldir dedik. Dedi 'Yok, yok, yok! Kürtlere vermezler'. Ben dedim, 'Neden vermezler?'. 'Zaten bir tane Doğulu aile geldi' dedi. Biz iki kişiyiz dediler, bir baktık kaç tane aile geldi o eve. Bizden nefret ediyorlar yani". (Göçder, 2008).

Fakat tüm bunlara rağmen Ayazmalılar mücadele etmeye ve kente kendi damgalarını vurmaya devam ettiler. Bu damga çok muzaffer ya

da dört başı mamur olmayabilir, çoğunlukla boynu bükük ya da yas ve kayıp içeriyor olabilir ama aynı zamanda isyan, öfke, direniş, politika ve umut da içeriyor. Yedikleri dayağa rağmen Ayazmalılar her hafta Cumartesi 17.00'den Pazar 17.00'ye kadar o parkta sabahlamaya devam ediyor. İçinde buldukları bütün yoksulluk ve yoksunluk koşullarına rağmen bunu yapmaya devam edecek gücü ve direnci kendilerinde buluyorlar. Kendi öznelliklerini bunu yapabilmeleri üzerinden kuruyorlar ve hikayelerindeki makalenin başında bahsettiğim "fazlalık" işte tam da buradan kaynaklanıyor. Mehmet'in bana gülerek anlattığı gibi: "'Adımıza "canavar" koymuşlar, kaymakam koymuş bu adı, yakıştırıyorum ben de biraz kendime. Hakkımı ararım, ben de buranın vatandaşıyım tabii. Canavarlıksa canavarım, hoşuma gitti".

Hem bu direnç sadece klasik anlamıyla "siyaset yaparak", partiye giderek (parti ile kastedilen çoğunlukla DTP-BDP çizgisi oluyor) oluşturulmuyor. Gündelik dayanışma ve direnme pratikleri de önemli bir yer tutuyor. Dil bilen kadınlar dil bilmeyenlere Türkçe öğretiyor, iş bulma konusunda dayanışma ilişkileri ve ağları oluşturuluyor ve türlü çeşitli yaratıcı ayakta kalma mekanizmaları kuruluyor. "Mesela Tarlabası'ndaki kadınların mahalleye yeni taşınan ve Türkçe bilmeyen kadınları, mahallede 'tanıdık' olan ve Kürtçe bilen bakkallarla ve diğer esnaflarla tanıştırmak ve yeni gelen bu kadınları 'semte tanıtmak' için bir nevi 'oryantasyon turu' yaptırıldıklarını duyduk" (Demirler ve Eşsiz, 2008).

Dolayısıyla önümüzde zor, dikkat ve nüans aynı zamanda akademik ve siyasi etik gerektiren bir alan duruyor. Hem yaşanan acıların üstünü örtmeden, perdelemeyen ve önemsizleştirmeden hem yaşananları sınırlamadan ve şiddetin pornografisini (Daniel, 1996) yapmadan ama hem de sadece bir mağduriyet ve yoksunluk öyküsü anlatmadan, 1990'lı yılların Kürt göçünü ve toplumsal, kültürel ve kentsel sonuçlarını anlatmak bu alanı oluşturuyor. Bu büyük alanın tamamını kapsamak bu mütevazı yazının sınırlarını çok aşacaktır şüphesiz. Bu makale henüz başında olduğum bir saha araştırmasının bana düşündürdükleri ve sormaya teşvik ettiği kimi sorularla sınırlı. Kalanı için kolektif bir çaba, yaratıcı ve düşünmeye teşvik eden entelektüel bir iklim ve

birbirini besleyerek, eleştirerek güçlendirecek birçok çalışma gerekiyor.

Dipnotlar

1- "Kentsel dönüşüm" terimi büyük ölçüde sui generis bir terim; kentsel iyileştirme, rehabilitasyon ve yeniden canlandırma gibi daha "evrensel" ve normatif terimler yerine "dönüşüm" gibi bir görece nötr, dolayısıyla her türlü yoruma açık bir terim sıklıkla kullanılıyor. Bu projelerin uygulanması İstanbul Büyükşehir Belediyesi, ilçe belediyeleri ve TOKİ arasında imzalanan üçlü protokoller aracılığıyla oluyor. Genellikle gecekondu mahallelerinin yıkılması sürece işte bu kentsel dönüşüm projeleri ile gerçekleştiriliyor. Yıkımlar Sulukule, Ayazma ve Tarlabası gibi kentsel dönüşüm projelerinde aynı zamanda mahallelilerin etnik aidiyetleriyle, Kürtlerin ve Romanların bu mahallelerde yaşamalarıyla meşrulaştırıldı.

2- Bu kriminalize eden dil 2000'li yıllar boyunca gecekonduculara yönelik uygulanan kentsel dönüşüm projelerinde sıklıkla kullanıldı. Başbakan Erdoğan gecekonducuların "şehri saran urlar olduğunu ve mutlaka temizlenmesi gerektiğini" söylerken TOKİ Başkanı Erdoğan Bayraktar Ayazma mahallesinden "terörist yuvası" diyerek söz edecek kadar ileri gidiyordu.

3- Temizlik-pislik teması ve Ayazmalı kadınların bu tema üzerinden bir ölçüde kendi öznelliklerini ve ahlaki olarak kendi konumlarını da kurmaları süreciyle ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz: Özgür Sevgi Göral, "İç Göç, Kentsel Dönüşüm Ve Toplu Konutlar: Ayazma'nın Kadınları", International Multidisciplinary Women's Congress, 13-16 Ekim 2009, yayımlanacak tebliğ.

⁴Cenk Saraçoğlu'nun gündelik hayattaki etnik düşmanlığın basitçe devlet ideolojisinin yansıması ya da "çarpık bilinç" ya da "devlet söylemi"nin bir türevi olarak değil, kentsel yüzeysel karşılaşmalarla örülü/kurulmuş bir gerilim alanı olarak tarif etmesi benim de yararlandığım bir yaklaşım. Ancak bu yaklaşımla paylaşmadığım iki önemli yön var, birincisi "devlet söylemi"nin tek bir söylem olmadığını, çelişkili bir söylemler bütünü olduğunu düşünüyorum. Devlet hem PKK ve ona destekleyen Kürtleri dışsallaştırdı ve "dış mihrak" muamelesi yaptı hem de bütün Kürtleri potansiyel bölücü olarak kodladı. Devlet

söylemi dediğimiz şey, makalede de bahsettiğim gibi, tek başına, monolitik değişmez bir bütünlük değil, çelişkili unsurları birada taşıyan, dönemsel olarak değişen ve farklılaşan konjonktürlere adapte olan karmaşık bir söylemler bütünüydü. İkincisi, gündelik dışlama pratikleri her ne kadar Türk milliyetçiliğinin mekanik ve birebir yansıması değilse de, bunlardan hiç etkilenmeden ve sadece gündelik/yüzeysel kentsel karşılaşmalarla belirlenmiş değildi. Türk milliyetçiliğinin, ırkçılığının, ayrımcı devlet politikalarının ve bunun farklı çeşitleri ve kertelerinin bu gündelik pratikler üzerinde önemli etkisi oldu. Arada şüphesiz zaman zaman farklılaşma ve gerilimler de oldu ama bu iki alan birbirini besledi, etkiledi, dönüştürdü. Devlet katıyla ya da establishment ile toplum katı arasındaki benzer bir gerilim ve eklemlenme ilişkisini Alman faşizmi ve Türkiye'nin linç pratikleri üzerinden tartışan çok önemli bir tartışma için bkz. Tanıl Bora, Türkiye'nin Linç Rejimi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007

KAYNAKLAR

- Aretxaga B.** (2003). Maddening States, Annual Review of Anthropology, (32): 393-410
- Ayata B. Yüksek D.** (2005) A Belated Awakening: National and International Responses to the Internal Displacement of Kurds in Turkey, New Perspectives on Turkey, (32) : 5-42
- Bartu Candan, A. Kolluoğlu, B.** (2008). Emerging Spaces of Neoliberalism: A Gated Town and a Public Housing Project in İstanbul, New Perspectives on Turkey, (39) : 5-46
- Brenner, N.** (2004). Urban governance and the production of new state spaces in western Europe, 1960-2000, Review of International Political Economy, (11,3): 447-488
- Daniel, E. V.** (1996). Charred Lullabies, Chapters in an Ethnography of Violence. Princeton, New Jersey: Princeton University Press
- Das, V.** (2003). The State at its Margins: Comparative Ethnographies, Santa Fe: Advanced Seminar Series, SAR
- Demirler, D. Eşsiz, V.** (2008). Zorunlu Göç Deneyimini Kadınlardan Dinlemek: Bir İmkan ve İmkansızlık Olarak Dil, N. Mutluer (ed.) Cinsiyet Halleri. İstanbul: Varlık, 165-180
- Doğan, A. E., Yılmaz, B.** (2010). Merkezde Kalmış Bir Göç Mahallesinin Dönüşümleri: 1990'lardan Bugüne Mersin demirtaş'ta Zorunlu Göç, Yoksulluk ve Kentsellik, Şen B. Doğan A. E. (ed.) Tarih, Sınıflar ve Kent. Ankara: Dipnot, 507-535
- Harvey, D.** (2006). Postmodernliğin Durumu. İstanbul: Metis
- Göçder.** (2008). Göç Hikayeleri. İstanbul: Göçder
- Güney, M. G.** (2009). TESEV'in Zorunlu Göç Araştırması'nın Söylemedikleri ve Kürt Sorununda Çözümüne Dair Liberal Projenin Açmazları, Toplum ve Kuram, (2): 79-109
- Kavak, M.** (2008). Onarıcı Adalet Bağlamında Türkiye İçinde Yerinden Edilenler, Bilgi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi
- Keyder, Ç.** (2006). Arka Plan, Ç. Keyder (ed.) İstanbul, Küresel ile Yerel Arasında. İstanbul: Metis, 9-40
- Öktem, B.** (2005). Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Rolü, H. Kurtuluş (ed.) İstanbul'da Kentsel Ayrışma. İstanbul: Bağlam, 2005, 25-76
- Pérouse, J. F.** (2008). Niye Bizi Soktun Buraya?, Express, Kasım 2008, 45
- Perrier, G.** (2007). La colere monte au bidonville kurde d'Ayazma, a İstanbul, Le Monde, 23.05.2007
- Saraçoğlu, C.** (2010). İzmir'de Göçmen Düşmanlığının Etnikleşmesi, Yıldırım D. Haspolat E. (ed.) Değişen İzmir'i Anlamak. Ankara: Phoenix
- Sarıoğlu, E., Ünlü, B.** (2010). Üniversitenin Türklüğü, Ulaşım Tarihi 5 Şubat 2010, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalEklerDetay&ArticleID=975353&Date=22.01.2010&CategoryID=42>
- Sarkis, H.** (2009). Mesele İstanbul (Küreselleşme Değil), Urban Age (ed.) İstanbul Kesişimler Şehri. İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 14-16
- TOSAV** (2002). Bölge Sağlık Raporu: Ayazma, Yayınlanmamış rapor, 6-24
- Ünalın, T.** (2006). Ülke İçinde Yerinden Edilme Konusunda Dünyada Durum ve Mevcut Eğilimler, Kurban, D. Yüksek D. Çelik A. B. Ünalın T. Aker T. (ed.) Zorunlu Göç ile Yüzleşmek: Türkiye'de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası. İstanbul: TESEV, 25-34
- Üstündağ, N.** (2004). The Construction of Witnessing Voices and the Representation of Violence and Loss, Paris Kürt Enstitüsü tarafından yapılan The Stakes at Issue with Turkey's Application for Membership of the European Union konferansında sunulan yayımlanmamış tebliğ, Ekim 2004
- Yavuz, N.** (2006). Gentrification Kavramını Türkçeleştirmekte Neden Zorlanıyoruz?, C. Behar T. İslam (ed.) İstanbul'da Soylulaştırma, Eski Kentin Yeni Sakinleri. İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 59-70
- Yeniay, A.** (2007). Ayazma ve Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi. İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi, 14
- Yıldız, K.** (2005). The Kurds in Turkey, EU Accession and Human Rights. London: Pluto Press and KHRP